

Oulun kärjäoikeus

Oulun kanslia
PL 141, 90101 Oulu

Oikeusministeriö

Viite Lausuntopyyntö 29.11.2013 (OM 16/41/2012)
Yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain tarkistaminen
- mietintö OM 59/2013

ASIA Kärjäoikeus esittää lausuntonaan seuraavaa:

Esityksen yleisperustelujen osalta tehdään seuraavat huomiot:

Yleiskuva velallisista:

- kärjäoikeuden käsityksen mukaan esityksessä kuvattu velalliskonstruktion muutos on tosiasia: tämän hetken velallishakijoilla tyypillisesti ei ole omistusasuntoa ja tyypillistä on, että velat koostuvat lyhytaikaisista kulutusluotoista ja osamaksuveloista
- merkille pantavaa on myös, että varsin usein esiintyy tapauksia joissa henkilö hakee velkajärjestelyä vaikka hänelle on jo aiemmin vahvistettu velkajärjestelyn maksuohjelma, joka on päättynyt. Velkajärjestely ei siten kaikissa tapauksissa ratkaise henkilön ongelmia pysyvällä tavalla.

Tuomioistuinmenettelyn kehittäminen ja menettelyn nykytila:

- työryhmän toimeksiantoon on sisällytetty velkajärjestelymenettelyn yksinkertaistaminen, minkä osalta esitetty velkasaldon huomioon ottaminen velkaselvittelyssä saadun tiedon mukaisena on tehokas ja tarkoituksenmukainen tapa em. tavoitteen saavuttamiseksi
- työryhmä on ryhtynyt tarkastelemaan tuomioistuinmenettelyä siitä näkökulmasta, tulisiko selvittäjien määräämisen edellytyksiä tarkentaa ja yhdenmukaistaa. Viime kädessä on esitetty pääsäännöksi, että selvittäjiä ei jatkossa määrätä nykyiseen tapaan. Pohjatietoina tämän osalta on todettu, että selvittäjille maksetut palkkiot ovat määrällisesti kasvaneet yli 2 milj. euron vuositasolle.

Tähän liittyen tulisi huomioida seuraavat seikat:

A) tuomioistuimissa vallitseva tilanne ja sen selvittäminen

- esityksestä ei tarkemmin ilmene, missä ovat ne kärjäoikeudet jotka käsittelevät velkajärjestelyasiat ”pääsääntöisesti määräämättä selvittäjää”.
- esityksessä ei ilmeisesti ole analysoitu sitä, minkä ryhmän lakimiehet käsittelevät HJ-asiat kärjäoikeuksissa; tämän osalta esiintyy merkittäviä alueellisia eroja.
- osassa tuomioistuimia asiat ovat edelleen pääsääntöisesti kärjätuomareiden käsiteltävinä. Kuitenkin esimerkiksi Oulun kärjäoikeudessa nämä asiat on pyritty mahdollisuuksien mukaan käsittelemään kärjänoitaarien toimesta, niin että vastuutuomarit tarvittaessa ohjeistavat asioiden käsittelyssä.
- kärjäoikeuksien välillä on merkittäviä eroja siviiliasioiden käsittelyajoissa ja juttujen ruuhkautumises-

sa. Tähän kehitykseen on epäilemättä osaltaan vaikuttanut se, kuinka paljon tuomarityövuosia käytetään velkajärjestelyasioiden käsittelemiseen.

- esityksessä ei siis ole analysoitu sitä, kuinka paljon HJ-asioiden käsittelyyn tällä hetkellä käytetään käräjätuomari- ja notaarityövuosia ja mikä vaikutus esitetyillä muutoksilla on tämän resurssin käyttöön.

B) velkaneuvontapalvelujen alueellinen taso on vaihteleva

Nykyisellään velkaneuvonnan alueellisessa saatavuudessa ja palvelun sisällössä on eroja.

Oulun käräjäoikeuden alueella yksityiset velkaneuvojat ovat 1990-2010 luvuilla hoitaneet huomattavan osan velkajärjestelyhakemusten laatimisista Oikeusapulain perusteella myönnetyn avustajan määräyksen perusteella.

- esityksessä on oletettu, että velkaneuvojien laatimat maksuohjelmat ovat velkajärjestelylain pääsääntöjen mukaan laadittuja. Tämän osalta on todettava, että erityisesti yksityisten velkaneuvojien menettelyssä korostuu päämiehen edun ajaminen esim. sen osalta, mitä esitetään maksuohjelman kestosta ja huomioon otettavista kustannuksista ja vähennyksistä. Yksityinen asiamies hoitaa ensi sijassa asiakkaansa asiaa ja näissä tilanteissa selvittäjäkin on usein joutunut laatimaan vähintään 2 maksuohjelmaehdotusta.

Edellä a-b kerrotuista syistä nyt vallitseva tilanne ei ole niin yksinkertainen kuin yleisperustelujen sivuilla 48-49 kuvataan.

C) Yrittäjien asema saneerausmenettelyssä ja velkajärjestelymenettelyssä:

- esityksessä pyritään puuttumaan siihen, ettei mainittujen lakien soveltamisalojen välille jää tapauksia joihin ei soveltuisi kumpikaan mainittu laki. Käräjäoikeus tuo käsityksensä esille, että:

a) nykyisellään saneerausmenettelyn kustannukset voivat sinänsä jäädä alle 10.000 euron (selvittäjän palkkion määränä) ammatinharjoittaa / toiminimeä koskevassa asiassa ja

b) saneerausasioiden käytännön kokemuksen perusteella liiketoiminnan keskeiset ongelmat liittyvät yritystoiminnan kannattamattomuuteen pitkällä aikavälillä, jo ennen hakemusta (= heikko saneerausennuste) ja käyttöpääoman puutteeseen saneerausmenettelyn aikana ja sen jälkeenkin.

Nämä ovat tosiasiallisia rajoitteita, joihin lakiteknisillä muutoksilla ei vaikuteta. Suuri osa saneeraushakemuksista tehdään tilanteessa, jossa elinkeinotoiminnan jatkamisedellytykset ovat heikot ohjelman vahvistamisen jälkeenkin.

Esitettyjen säännösten käytännön vaikutuksista yrittäjien tilanteeseen ei seuranne merkittävää muutosta nykytilaan nähden, käytännössä uuden lisävelkaantumisen kierto (= selviydettävä uusista veloista) edellyttää, että toiminta on itsessään kannattavaa ja tuottaa riittävästi nettotuloa yritystoiminnan käyttöpääomaksi.

Kannanotot ehdotukseen säädöskohdittain

Velkajärjestelystä annetun lain muutokset:

9 a §: Väliaikainen syy ja työttömyyden kesto velkajärjestelyn väliaikaisena esteenä

Käräjäoikeuden arvion mukaan esitetty säännös, jonka mukaan ”väliaikaisen syyn” arvioinnissa työttömyyden osalta ajankohtina todetaan 1,5 vuotta ja alle 25 -vuotiaalla velallisella 9 kuukautta, on perusteltu. Ei ole tarkoituksenmukaista edellyttää henkilön odottavan 2 vuotta työttömänä ”järjestelykypsyttää”.

Elinkeinonharjoittajien osalta koko sääntelyn siirtäminen 7 lukuun on perusteltua.

7 luku § : yrittäjän velkajärjestely:

Ehdotetut säännökset vaikuttavat sinänsä toimivilta.

Ei voi olettaa, että säännöstä tulotaisiin soveltamaan käytännössä kovin usein: koska elinkeinotoiminnan uudet velat on kyettävä maksamaan, on elinkeinotoiminnan oltava menettelyn ja maksuohjelman aikana kannattavaa.

Kritiikkinä voidaan todeta se, että selvittäjän keinot velkajärjestelyssä ovat rajallisemmat kuin yrityssaneerauksessa. Nykyisellään saneerausmenettelyissäkin esiintyy hakijoita, joiden kirjanpidosta ja esim. veloista ei tahdota saada selvyyttä selvittäjänsä toimin.

10 § esteet:

kohta 7, ”ilmeisen kevytmielisyyden” korvaaminen ”piittaamattomuudella ja vastuuttomuudella”.

Tämän osalta voidaan todeta, että säännöksen esityöt eivät kovin paljon avaa sitä miten säännöstä tulisi jatkossa soveltaa. Oikeuspoliittisena tavoitteena ilmeisesti on, että vippikierteeseen joutuneet pääsisivät helpommin velkajärjestelyyn. Voidaan esimerkiksi kysyä, onko nuoren henkilön velkaantuminen ilman ammattikoulutusta / tietoa tulevasta ammatista ko. lainkohdan tarkoittamaa menettelyä.

Kohta 3, yrittäjävelallisen esteperusteen lieventäminen / lakisääteisten maksujen laiminlyöntitilanteet.

Yleisperustelujen s. 34 mukaan kysymys on siitä, että ”rehellisesti toiminutta yrittäjää ei tule rangaista siitä ettei yritystoiminta ole menestynyt”.

Tämän johdosta todetaan, että jatkovalmistelussa tulisi tunnistaa ne syyt, jonka vuoksi kyseinen esteperuste on aikanaan säädetty. Esteperusteen piiriin sisältyvät myös ne tilanteet, joissa on objektiivisesti arvioiden syytä epäillä verorikkomuksen tunnusmerkistön täyttävää menettelyä. Konkurssikäytännössä on varsin yleistä, että yhtiömuotoisella (Ay, Ky) velallisella ei ole enää vakuudellisia velkoja (eikä nimissään juuri omaisuuttakaan) ja merkittävin osa veloista muodostuu veroista ja lakisääteisistä maksuista.

Näissä tilanteissa on käytännön syistä sattumanvaraista, alkaako asiassa rikostutkinta. Edelleen velkajärjestelymenettelyssä on varsin harvinaista, että tehtäisiin väite velkaantumisesta joka täyttää rikostunnuksmerkistön.

11 b §: velkaselvittely

Esityksen mukaan velkojilla on velkatilanteen selvittämistä varten velvollisuus ilmoittaa velalliselle saatavan perustiedot ja saldo per tietty päivä. Lisäksi tulee ilmoittaa sähköpostiosoite tai postiosoitteita prosessiosoitteena. Ehdotus on parannus nykytilaan verrattuna.

20 § 2 momentti: suhde konkurssiin.

Esityksen mukaan velkajärjestelyä koskevan hakemuksen hylkäämisen jälkeen käsiteltävässä konkurssi-asiassa asiaa käsittelevä tuomioistuin voi lykätä konkurssiastian käsittelyä samoin kuten yrityssaneerauksen osalta on nykyäänkin mahdollista.

Säännös on perusteltu, jos yritystoiminnan harjoittajat siirtyvät velkajärjestelyn piiriin.

35 § lisäsuoritusvelvollisuus:

- esitys, jonka mukaan velallisen tuloista tulee tilittää velkojille puolet 1.500 e/vuosi/netto parantuneista tuloista, on omiaan kannustamaan tulon hankintaan ja vähentämään lisäsuoritustilanteita pienillä kertymillä

- esitetty lisäsuoritusvelvollisuuden täyttämisen ajankohta, ”seuraavan kalenterivuoden aikana”, on perusteltu. Verotietojen käyttäminen lisäsuoritusvelvollisuuden selvittämisessä vähentää velkaneuvonnan ja myös velkojien työmäärää.

32 §: asunnon säilyttämiseen liittyvä vähimmäiskertymä:

Esitetty muutos, jonka mukaan velallisen säilyttäessä omistusasunnon ns. tavallisten velkojen vähimmäiskertymä lasketaan viiden vuoden maksuohjelma-ajan mukaan, on perusteltu velallisen tavallisten velkojien aseman turvaamiseksi. Tilanne palautuu vastaavaksi, kuin mikä vallitsi ennen 2010 lainmuutosta (632/2010). On ilmeistä, että tuolloin velkojien asemaa heikennettiin perustelematta ja tavalla jota lakia säädettäessä ei selkeästi tunnistettu.

52 a § hakemuksen tiedoksi antaminen ja 64 § selvittäjän määräämisen edellytykset:

- esityksen mukaan siirrytään pääsääntöisesti siihen, että kärjäoikeus tiedoksi antaa hakemuksen ja sen liitteenä olevan maksuohjelmaehdotuksen velkojille sähköpostitse ja vastaanottaa velkojien lausumat ja tämän jälkeen
- tarvittaessa kehottaa hakijaa/velkaneuvojaa tekemään maksuohjelmaehdotukseen tarvittavat muutokset, jos niihin on tarvetta.

Ehdotuksen s. 48 mukaan kärjäoikeuden toimesta ”tiedoksiantojen toimittaminen on halpaa eikä aiheuta kärjäoikeudelle kohtuutonta työmäärää”.

Tämän osalta todetaan, että lausumien pyytämisen jälkeen kärjäoikeuden on käytävä läpi ehdotettu maksuohjelma ja velkojien lausumat sekä todettava, mitä edellä mainituista seuraa. Nykyisellään tämän vaiheen tekee pääsääntöisesti selvittäjä. Ehdotetun säännöksen mukaisesti tämä työ tulisi notaarikanslian tai kärjätuomareiden hoidettavaksi.

Esityksen sivuilla 70-73 ei ilmene, millä tavoin edellä kuvattu työmäärän kasvu on huomioitu taloudellisissa vaikutuksissa.

Kun uusia maksuohjelma-asioita tulee käsiteltäväksi vuositasolla 2500-3000, ei ehdotetun kaltaisen järjestelmän käyttöönotosta voi seurata muuta kuin, että selvittäjän palkkioista laskennallisesti säästetään ja samalla kärjäoikeudet pakotetaan jälleen kohdentamaan lisää henkilöstöresurssia velkajärjestelyasioiden käsittelemiseen. Tämä työaika joka kohdistetaan HJ -asioihin on pois jostain muusta asiaryhmästä.

Taloudellisten vaikutusten osalta olisi syytä tarkastella myös sitä, mikä rahamäärä vuositasolla on maksettu oikeusapulain perusteella määrätuille hakijoiden avustajille. Kustannus ei liene vähäinen ja näillä kustannuksilla on käytännössä katettu velkaneuvonnan tarvetta ja tehtäviä. Voidaan olettaa, että näillä varoilla olisi saatu enemmän aikaan, jos ne olisi käytetty kunnallisen tai valtiollisen velkaneuvonnan toimesta.

Jos esitys toteutuu:

- siirtymäsäännöksen osalta tulisi huomata, että kärjäoikeuksissa tarvitaan aikaa kanslioiden uudelleen organisointiin ja uuden työnkulun suunnitteluun. Esitetty voimaantulo 1.1.2015 on tämän osalta hyvin haastava.

- velkaneuvonnan valtiollistamista oikeusaputoimistoihin tulee kiirehtiä kaikin käytettävissä olevin keinoin (mietinnön sivut 51-52). Tällä turvattaisiin se, että hakemuksiin liitetyt maksuohjelmat ovat asianmukaisia.

38 a § yksinkertaistettu menettely:

esityksen mukaan siirryttäisiin saneerausmenettelyn tyyppiseen käytäntöön, jossa velkojien enemmistön hyväksyntä voi johtaa maksuohjelman hyväksymiseen, niin että tuomioistuimien tutkittavat vain tietyt minimivaihtimukset (erityisesti hyväksymistä vastustaneen velkojan osalta).

Käräjäoikeus toteaa, että:

- saneerausmenettelyssä ohjelman hyväksymiset nopeutetussa menettelyssä eivät ole kovin yleisiä → saneerausmenettelyssä tarkoitettujen velkojien 80 % osalta hyväksymisen tulee olla nimenomainen hyväksyntä

- esitetyssä lakitekstissä ja sen perusteluissa s. 71 esitetään, että velkojan hyväksymiseen rinnastettaisiin se, ettei velkoja väitteellä vastusta ko. yksinkertaistettua menettelyä. Siviilioikeudellisen tahdonilmaisun kannalta omaksuttu tulkinta on kohtalaisen rohkea ja poikkeaa myös yleisistä siviiliprosessin periaatteista, vrt. laiminlyönti vastata haasteeseen ei merkitse vastaajalle lopullista oikeudenmenetystä.

Tässä kohdin jatkovalmistelussa olisi syytä pohtia asiaa prosessuaaliselta kannalta ja harkita sekä selvästi todeta, merkitseekö esitetty lain säännös esim. muutoksenhaun kannalta sitä, että velkojan oikeus muutoksenhakuun rajoittuu pysyvästi jos hän ei käytä puhevaltaansa hänelle ko. tarkoituksessa toimitetun lausumapyyntönsä johdosta. Muussa tilanteessa hovioikeuteen ohjautuu muutoksenhakuja esim. maksuohjelman materiaalisista yksityiskohdista.

70 §: siirtymäsäännökset

- edellä todetuilla tavoin esitetty voimaantulon ajankohta 1.1.2015 on käräjäoikeuksien työn organisoimisen kannalta haastava.

- siirtymäsäännöksen mukaan aiemmin jo lainvoimaisesti vahvistettuja maksuohjelmia koskevat lisätilityksen osalta säädettävät 35 a §:n muutokset (jotka merkitsevät velallisen kannalta lievennystä). Vertailun vuoksi todettakoon, että noudatettavaksi jää vuosina 2010-2014 vahvistettuja maksuohjelmia, joissa tavallisten velkojien vähimmäiskertymä on laskettu 3 vuoden mukaan.

- onko ko. kohdan osalta riittävästi harkittu se, voidaanko maksuohjelmiin takautuvasti puuttua?

Lausunnon valmistelu ja käsittely

Lausunnon on valmistellut käräjätuomari Timo Mäkeläinen ja lausuntoa on käsitelty johtoryhmän kokouksessa 27.1.2014.

Oulun käräjäoikeudessa 29.1.2014

Laamanni

Ville Konsén

Hallintopäällikkö

Jari Lehtelä